

TÜRKÇE DERSİNDE YAZIN EĞİTİM SÜRECİNDE KURAMLARDAN YARARLANMA*

Emel S LAHSIZO LU**

ÖZ: Bu çalışmada, ortaokuldaki Türkçe derslerinde temeli atılan yazın eğitiminde yazın kuramlarından yararlanılması gerektiğine dikkat çekmek amaçlanmıştır. Türkçe derslerinde yazın metinlerinden sıklıkla yararlanılmaktadır. Yazınsal metinleri okuma ve anlamlandırma özel bir çaba gerektiren bir alandır. Öğrencilerde okuma alışkanlığı ve zevkinin gelişmesi, seçilen metinlerin niteliği kadar, metinlerin nasıl işlendiği ile de ilgilidir. Yazın metinlerinin içerdiği zenginliklerin ortaya konulmasında en büyük görev öğretmene düşmektedir. Bu çerçevede yazın eğitiminin Türkçe eğitimi süreci içerisindeki yeri ve önemi ile kuramsal boyutu hakkındaki düşüncelerin aktarılmasının ardından yazın kuramlarına ilişkin temel bilgilere yer verilmiş ve yazın kuramlarının yazın eğitime katkılarına değinilmeye çalışılmıştır. Temel amaç, Türkçe öğretiminin amaçları doğrultusunda ve kuramsal bilgilere dayandırılarak yapılacak bir yazın eğitiminin öğretim sürecine katacağı zenginliklerin betimlenmesidir. Bu çalışma ile Türkçe öğretmenlerinin lisans öğrenimleri süresince yazın kuramlarına ilişkin yeterli bir donanımla yetiştirilmeleri gerektiği düşüncesi ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Türkçe Eğitimi, Yazın Eğitimi, Yazın Kuramları

USING THEORIES IN LITERARY EDUCATION PROCESS IN TURKISH LANGUAGE LESSONS

ABSTRACT: The present study aims to draw attention to the necessity of literary theory application in literary education which is constituted in Turkish language classes in middle schools. Turkish language classes frequently benefit from literary texts. Reading and interpreting literary texts are fields requiring special effort. Developing reading habits in students and enhancing their entertainment in this habit are related not only with the quality of the chosen texts but also how these texts are examined. The biggest task on revealing the wealth of literary texts relies on the teacher. In this aspect, after indicating the place and importance of literary education in Turkish language education process and its theoretical dimension, the present study stated the basic information regarding literary theories and the contributions of

* Çalışma, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılan doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü.
emelsilahsizoglu@trakya.edu.tr

these theories to literary education. The main goal is to define the prosperity that a literary education in line with the aims of Turkish Language education and which is based on theoretical knowledge will contribute to learning process. The present study determines the requirement that Turkish language teachers should be educated with sufficient literary theoretical knowledge during their education process.

Keywords: Turkish Education, Literary Education, Literary Theories

Giri

Yazın e itiminin temeli, ortaokuldaki Türkçe derslerinde atılmaktadır. Ö renciler, 8. sınıfın sonuna geldiklerinde destandan iire, öyküden romana, yazın türlerinin tümü ile kar ıla mı olurlar. Nitekim 2005-2006 ö retim yılında yenilenen Türkçe Ö retimi Programında; ö rencilerin, seviyelerine uygun eserleri seçme, okuma alı kanlı ı ve zevki kazanmaları, okudukları, dinledikleri ve izlediklerinden hareketle dil zevki ve bilincine ula maları gibi hedefler, Türkçe e itiminin amaçları arasında yer almaktadır.¹

Türkçe dersleri metinler aracılı ı ile i lenirken, hem yazınsal hem de ö retici nitelikte çe itli metin türlerinden yararlanılır. Metni okuma anlamlandırma sürecinde yazınsal metinler ile kurulan ili ki ö retici metinlerle kurulandan farklıdır. Hatta farklı türde yazınsal metinler bile farklı okuma, çözümlene süreçleri gerektirir. Dolayısıyla Türkçe ö retmenlerinin de ders kitabı yazarlarının da do ru soru ve etkinlikler olu turabilmeleri için yazınsal metinleri çözümleneyi iyi bilmeleri gerekir.

Yazın e itimi, di er alanlarda oldu u gibi kendi içinde de i im a amaları ya ayan bir süreçtir. Bu a amaları yönlendiren ana kaynak da kuramsal görü lerdeki de i imlerdir. Her bilim ve sanat dalının oldu u gibi 'yazın'ın da bir kuramsal, bir de uygulama yanı vardır. Her uygulama belli bir bilimsel görü e dayanarak geli tirildi i sürece bilimsellik kazanır. Uygulamaları rastgelelikten, öznellikten uzakla tıran ve sürekli geli ime açık tutan da yazın e itimine bilimsel bir bakı açısının egemen kılınmı olmasıdır. Ayrıca yazın e itimini bir sanat e itimi olarak da dü ünürsek bu e itimde sezgisel yetenek ve ele tirel bakı ile anlamlandırma / yorumlama becerilerinin kazandırılabilmesi için yazının kuramsal yanına önem verilmelidir.

Türkçe derslerinde temeli atılan yazın e itimi sürecinde ö rencilerde okuma ilgisi, zevki ve alı kanlı ının olu ması, hemen herkes tarafından dile getirilen bir temennidir. Okuma alı kanlı ının kazanılması; okulun yanı sıra

¹ MEB, Türkçe Ö retimi Programı, Milli E itim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Ba kanlı ı, Ankara 2006, s. 4.

aile, çevre, sosyo-ekonomik durum gibi birçok faktörden etkilenen çok yönlü ve karmaşık bir süreçtir. Bu çalışmanın amacı, derslerde yazınsal metinler kullanılırken yazın kuramlarından yararlanarak daha nitelikli bir eğitim durumu oluşturulabileceğine dikkat çekmektir.

1. Türkçe Derslerinde Yazınsal Yapıtların Kullanımı

Ortaokuldaki Türkçe dersleri, dil ve yazın eğitimi alanında ilkökuller ile lise arasında bir geçiş dönemi niteliğindedir. Öğrenciler, müfredatta da belirtildiği gibi ilkökullerda “örendiklerini, seviyesine uygun Türk ve dünya edebiyatının seçkin örnekleriyle geliştirir ve kendi anlam dünyasını yapılandırmaya başlar”.² Türkçe eğitiminin dört temel öğrenme alanından biri olan okuma becerisinin geliştirilmesi için ders kitaplarında çeşitli türde metin ve etkinliklere yer verilmiştir. Programda “etkinliklerde kullanılacak metinlerin, Türkçeyi bütün zenginlikleriyle ve doğrudan bir şekilde yansıtmaları” amaçlanmıştır; “okunan metinlerin anlaşılması ve çözümlenmesi, anlamlandırılması, değerlendirilmesi ve okumanın bir alışkanlık haline dönüştürülmesine yönelik olarak çeşitli kazanım ve etkinliklere” yer verilmesi öngörülmüştür.³

Bir yandan okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmak, estetik duyguların gelişmesine yardımcı olmak, öte yandan da öğrencilere bilimsel, eleştirel, doğrudan, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmak amaçlanırken, bu amaçlara ulaşmada çoğu zaman yazınsal metinlerden yararlanılmaktadır. Ancak yazınsal metinlerin kullanımı çoğu kez birkaç yeni sözcük ve dilbilgisi öğretilerini araç olmaktan öteye gidememektedir. Oysaki yazınsal metinlerin derste kullanımında asıl amaç, estetik duyguların, duyarlılığın gelişmesi ile eleştirel ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmak olmalıdır; kaldık ki bu amaca gerçekten ulaşılacak uygulamalar, aynı zamanda yazın eğitiminin alt basamağı olarak görülebilecek olan dilbilgisi eğitimi de zaten sağlayacaktır.

Türkçe derslerinde öğrenciler okurlar nitelikli yazınsal metinlerle tanışır ve okumanın vereceği hazırları tattırırsa, okumayı bir zorunluluk değil de bir gereksinim olarak görme yolunda ilk adım atılmış olacaktır. Okumayı gerçekten bir gereksinim olarak gören gönüllü okur, sorumluluk sahibidir ve onun okuma süreci süreklilik taşır. Sadece ödev olarak verilenleri değil, kendi seçtiklerini de okur ve okumada seçicilik kazanmaya başlar. Bu tür okurlar için okuma, öğrenim süresi boyunca yapılması gereken zorunlu bir iş değil, yaşam boyu sürdürülecek bir keyif,

² MEB, *age.*, s. 2.

³ MEB, *age.*, s. 6.

bir varolu biçimidir. Nitekim okuma, bireyin iç dünyasının gelişmesinde, zenginleşmesinde rol oynayan en önemli etkinliklerdendir.

Kavcar'ın edebiyat tanımı ve edebiyatın estetiklikle ilgili kısmını kuran sözleri, görüşümüzü desteklemektedir:

“... Edebiyat, çağlar boyunca insanın duyduğu, dünyevi ve sınırsız ve yaptığı her şeyi en zengin ve en etkili biçimde ortaya koyan bir sanattır. Estetik bakımından derin, insana çok şey öğrettiği, düşünme ve hareket etme örnekleri vermesidir. İnsan ancak böyle geniş bir ortam içinde kendisine uygun olan yolu seçme özgürlüğünü kazanır. Tek bir roman okumak bile, bize insanların karakter yapısı, sosyal durumu, duyguları ve düşünce bakımından ne kadar farklı olduklarını göstermeye yeter.”⁴

Lukens da edebiyatın bize açacağı her yeni pencerenin yanı sıra insanı yeni deneyimlerimizle zenginleştirip derinleştirerek ve bizleri bu deneyimlerin ortak edineceği yeni örnekler üretmeyi yapmaktadır:

“Bizlerin, kendi yaşamımızda, bir bakışta ya da amamız, bir bakışta ya da yaşam sürmemiz olanaksızdır. Edebiyat, bizlere Fransız Devrimi sırasında, Vikingler döneminde veya Amerikan kolonileri zamanında ya da fırsatı yaratır. Yeni bir öykü aracılığıyla Mississippi kenarındaki küçük bir kasabada, esirlerin tutulduğu bir geminin deposunda, Appalachia (Apala) Dağlarının tepelerinde, hatta bir hisarın küçük kulesinde yaşayabiliriz. Bizim yaşamımızda, bakışta, bakışta ya da amları ya da olası yaşamımız kütüphane raflarındaki kitaplar kadar sınırsızdır.”⁵

Uçan'ın “yazınsal metin okuyucu/öğrencinin, okuduğu yazınsal metinde kendisini, bakışta, yaşamı, yaşamı toplumu gözlediği bir uzamdır.”⁶ saptaması da benzer bir görüşü dile getirmektedir; “Dikkatli bir okuyucu yazınsal metinde toplumsal olguları, kişisel duyarlılıkları gözleyebilir.” Görüldüğü gibi yazın estetikliği bireye kendini ve ötekini tanıma, hoşgörülü olma, yaşamı bakışta ve olaylar karşısındaki davranış biçimlerini zenginleştirme konusunda yeni olanaklar sağlayan etkili bir yoldur.

İser kurmaca metin-okur ilişkisinde, kurmaca metinlerin “günlük yaşamı egemen olan zorunluluğun çok kez engellediği bir şey, yani kendini

⁴ Cahit Kavcar, *Edebiyat ve Estetik*, Ankara 1994, s. 4.

⁵ Akt. Sedat Sever, *Çocuk ve Edebiyat*, Ankara 2003, s. 3-4.

⁶ Hilmi Uçan, “Edebiyat Estetik Bir Hazzın Edinimi, Okumanın Alıkanlı ve Dönüştürülmesi ve Yazınsal Kuramlar”, *Milli Estetik Dergisi*, Edebiyat Estetik ve Öğretim Özel Sayısı, Sayı 169, Ankara 2006, s.28.

tanınması, denemesi olana ını” okura verdi ini belirterek dü üncesini öyle açıklamaktadır:

“Kurmaca metinler, eylemlerimiz sırasında çok kez harcanan, bo a giden, yitirilen anlama özgürlü ü olanaklarını bize geri verir. Bu metinler, günlük ya amın zorunlulu undan do an soru ve sorunları da içerirler. Yani biz okuma sırasında sadece metin de il, kendimiz üzerine de deneyim yapımı oluruz.”⁷

Gerçekten de yazınsal metinler bize ba kalarını anlama, insan psikolojisini tanıma olana ı sunmasının yanı sıra kendi iç dünyamızın kapılarını da açan, kendimizle de ileti im kurmamızı sa layan bir süreç olu turmaktadır. Göktürk’ün⁸ “*varolu sal bir deneyim*” olarak tanımladı ı okuma edimi, bizi duygulandırması, dü ündürmesi, daha önce ya adıklarımızı anımsatmasının yanı sıra davranı larımızı, ya am içindeki duru umuzu, kendimizi var edi biçimlerimizi de etkileyebilir. Okuma ve anlama sürecinin geli tirdi i bu farkındalı ı, p iro lu öyle açıklar:

“Anlamanın bir özelli i de içimizde uyuyan olanakları su yüzüne çıkarması, böylece yalnız kar ımızdakini de il, kendimizi de daha iyi anlamamızı sa lamasıdır. nsan ili kilerinde nasıl ya amımıza giren kimi insan bizi zenginle tirirse, yazın yapıtıyla ili kide de, kimi yapıt bize yeni dünyalar kazandırır, yeni ufuklar açar.”⁹

Yazın e itiminin kazandıracı ı nitelikler ba lamında önemli bir nokta da günümüzde okur-yazarlı ın ve kültürlü insanın de i en tanımı do rultusunda, ça da birey olabilme yolunda yazın e itimi aracılı ıyla edinilebilecek becerilerdir. Çünkü okuryazarlı ın eklinin ve felsefesinin de i ti i günümüz toplumunda sadece harfleri okuyup yazabilir olmanın zamana ayak uydurmaya yetmedi i bilinmektedir. Ki iler belli bir genel kültüre sahip olmaları, ya adıkları kenti ve çevrelerinde geli en olayları anlayabilmeleri, mesleklerine ili kin düzeyde bilgisayar ve internet kullanabilmeleri, dolayısıyla kâ it üstündeki harfler dı nda çevrelerindeki birçok eyi okuyabilmeleri; zamana ve çevreye uyum sa layabilmek açısından özellikle büyük kentlerde ya ayan herkes için bir gereklilik halini almı tır.

⁷ Wolfgang Iser, “Metinlerin Ça rısal Yapısı”, Çev. ârâ Sayın, *Ba lam, stanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Almanca Bölümü Dergisi*, Sayı 1, 1979, s. 162.

⁸ Ak it Göktürk, *Sözün Ötesi*, 3. bs., Yapı Kredi Yayınları, stanbul, 2002, s. 15.

⁹ Zehra p iro lu, *Ele tirinin Ele tirisi*, stanbul, Cem Yayınevi, 1992, s. 21-22.

Türkçe Ö retimi Programında ö rencilere kazandırılması amaçlanan temel beceriler arasında problem çözme, ele tirel ve yaratıcı dü ünme becerileri de yer almaktadır.¹⁰ Sorunlara farklı açılardan bakabilmeyi, ele tirel ve özgür dü ünebilmeyi ö retmekte yazın e itiminin çok büyük katkısı olabilmektedir. Özellikle farklı dilsel ve biçimsel özelliklere sahip de i ik metin türleri ile yapılacak çok boyutlu okumalar; çok yönlü dü ünmenin, sorgulamanın önünü açacaktır. Yazın e itimi ile dü ünmenin ö retilebilece i yakla mı, ilk bakı ta çok iddialı bir yakla mı gibi görünebilir. Ancak yazın metninin çok anlamlı yapısı ve içerdi i bo luklar, okurun, söylenenlerden söylenmemi olanı çıkarmak yoluyla alı kanlıklarının dı na çıkıp yeni bir ileti m, yeni bir algı durumuna geçmesini gerektirir. Buna okurun yazınsal metnin yüzeysel yapısından derin yapısına ula abilmek için göstermesi gereken çabalar da eklenince, yazınsal metnin okunmasında çok yönlü bir çabanın gerekiyor olu u, yazın e itimi ile dü ünme e itiminin aslında çok da yakın ili ki içinde oldu u göstermektedir. Çünkü yazın metnini okuma ve anlama çabası, zorluk bakımından herhangi bir metni anlama çabasından oldukça farklıdır. Yazın metninin göndergesi, di er metinlerde oldu u gibi gerçek ya amın nesnelere, olgularına ve ili kilerine yönelik de ildir. Kurmaca metnin neyi betimledi i de il, okurda nasıl bir etki yaratmak istedi i önemlidir ve göndergesi kendine özgüdür. Özdemir, yazın metnini okuma çabasının farklı bir yakla mı gerektirmesinin okunan metnin do asından gelen bir olgu oldu unu öyle açıklar:

“Bir iiri, bir öyküyü, bir romanı okurken kemikle mi alı kanlıklarımızın dı na çıkmamız, bize sunulan kurmaca dünyanın kapısından girebilmek için yeni bir algı durumuna girmemiz gerekir. Çünkü yazınsal metnin kurmaca evreni içinde bize sunulan varlıklar, nesnel gündelik ya amımızda tanıdı mıız nesnelere, varlıklarla örtü mezler. Sözcükler de gündelik kullanımların dı nda yeni anlam ili kileri içinde farklı biçimlerde çıkar kar mıza.”¹¹

Yazınsal metinlerde sözcüklerin yeni anlam ili kileri içinde ve farklı biçimlerde kar mıza çıkması, farklı cümle biçimlerinin, farklı anlatım biçimlerinin yer alması, paragrafların yapısı kurgulanırken söz öbeklerinin ve cümlelerin birbirine de i ik yollarla ba lanması gibi özellikler, yani yazınsal yapıtların de i ik türde dil kullanımlarını barındırıyor olmaları, yazın yapıtlarını dilbilgisi ö retimi için de en iyi araçlar haline

¹⁰ MEB, *age.*, s. 5.

¹¹ Emin Özdemir, *Ele tirel Okuma*, 2. bs., Ankara, 1997, s. 96.

getirmektedir. Metinde yer alan sözcüklerin temel anlamda mı, mecaz anlamda mı kullanıldı 1, niçin ba ka bir sözcü ün de il de o sözcü ün seçildi i, cümlelerin yapısı ve birbirine ba lanı ı vb. bilgiler, metnin dilsel yapısını çözümlenmede önemli bilgilerdir. Bilindi i gibi her metin, gerçek ya am dünyasından birtakım olguları, kuralları, de erleri kendine özgü bir biçimde aktarır. Okurun metnin derinindeki temel kavramlar örgüsüne varabilmesi için, söylenenler aracılı ıyla söylenmeyenleri çıkarabilmesi, metnin kendine özgü yapısını çözebilmesi, yazarın metni düzenlerken kullandı ı seçme ilkesini görebilmesini gerektirmektedir. Günay,¹² yazınsal metinlerde okuyucunun önemli bir görev üstlendi ini belirterek bu görevi; “Metindeki kurmaca yapıyı sorgulayan, metin örüntüsünü olu turan, artgönderim ve ba da ıklık gibi kavramlara ba lı olarak metni bir bütün olarak ele alıp de erlendiren” bir çalı ma olarak tanımlar. Göktürk de¹³ bütünlük ve uyumu, yazınsal bir metni olu turan temel ilkeler olarak saptar.

Yazınsal yapıtların önemli bir özelli i, bu metinlerin çokanlamlı metinler olu udur. Dolayısıyla yazınsal bir metni okumak, metinde birbiri içine geçen anlam katmanlarını görebilmek demektir. Yazınsal metinlerin çok anlamlılı ı, birçok edebiyat insanı tarafından büyük sanat yapıtlarını piyasa yazınından ayıran en belirgin özellik olarak nitelendirilmektedir. Bir yapıtla gerçek anlamda ili ki kurmak, yapıtı anlamak demek, bir anlamda yapıtın bitmemi li ini fark etmek, bo alanları doldurmak demektir. p iro lu bunun nasıl yapılaca ı konusunu irdelerken, anlamının üç a amada gerçekleş ti ini söyler: Gözlem, betimleme, çözümlenme.

“Gözlem a amasında yapıtı özenle, kimi kez birkaç kez okuyup dikkatini çeken noktaları belirler. ... Betimleme ve çözümlenme ise birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Betimlenmede ... gözlemlerinden yola çıkarak yapıtın nasıl olu tu unu açıklar. Çözümlenmede öze inerek yorumlamaya çalı ır. Yapıtın biçimi, kurgusu, tekni i, ba ka deyi le yazarın ele aldı ı sorunu nasıl yo urdu u, anlamının temelini olu turur.”¹⁴

Görüldü ü gibi bir yazın yapıtını anlama, ki inin farklı bili sel düzeylerde i lem yapmasını gerektiren bir etkinliktir, ciddi bir çaba gerektirmektedir. Kuçuradi de, *Sanata Felsefeyle Bakmak* adlı kitabında, - deyim yerindeyse, bir yapıta yakla mayı felsefi açıdan irdeleyerek- bir yazın yapıtının do ru de erlendirilmesi için u üç ana a amadan geçmesi gerekti ini belirtiyor:

¹² Do an Günay, *Metin Bilgisi*, stanbul, 2006, s. 11.

¹³ Ak it Göktürk, *Okuma U ra t*, 3.bs., stanbul, 1988, s. 19.

¹⁴ Z. p iro lu, *age.*, s. 20.

İlk ve en önemli edilemeyecek adım, yapıtı anlamaktır; yani yazarın a) hangi insan ilikilerinin, ya antı ve eylem olanaklarının, bunlar aracılı ıyla da hangi etik de erlerin örne ini vermek istedi ini, bunu da b) nasıl ve ne ölçüde ba ardı nı kavramak ve ortaya koymaktır. Bu aynı zamanda yapıtın do ru açıklanması olur: yapıtın sınırları dı na çıkmayan açıklanması. ...

De erlendirme etkinli inin ikinci a aması, bir yapıtı kendi alanında bir yere oturtmaktır; ... üçüncü bir adım, ... bir yapıtın önemini: böyle bir yapıtın yaratılmasının insan için, dünyamız için anlamının ne oldu unu göstermek; bu olanakların etik de erler bakımından anlamının ne oldu unu göstermektir.

15

Yazın yapıtlarının yukarıda sözü edilen özelliklerinden ötürü, yapıtı anlamamanın bir çırpıda kendili inden gerçekle iveren bir ey olmadığını; yapıtı anlama ve de erlendirme sürecinde gerçekle tirilen zihinsel etkinliklerin, dü ünme yetisini geli tirici oldu unu söyleyebiliriz. Göktürk, okuma süreci boyunca okurdan beklenen i birli ini öyle açıklar:

“Okur, belli varsayımlarla yakla tı ı durumları belli biçimlerde anlamlandırır, ama okuma süreci ilerledikçe, anlam ilikileri de de i ikli e u rayabilir, her de i ikli in bir metinsel ba lama oturabilmesi için de okurun duyarlı ı ile dü ünmesi sürekli olarak, metnin daha önce okunup geçilmi kesimlerine ba vurur. ... Gerçekte her yazınsal metnin okunu u sırasında okurun edindi i bilgi, anlık de il, okuma süreci boyunca geli en bir birikimin yeni a amasıdır.”¹⁶

Öyleyse yazın metnini okurken bütünü ve ayrıntıları aynı anda göz önünde bulundurmak, belle i sürekli i ler halde tutmak, eski ve yeni ö renilenleri kar ıla tırmak ya da bir arada dü ünme gerekmektedir. Dolayısıyla okuma sırasında sürekli olarak mantıksal çıkarımların yapılması kaçınılmazdır. Göktürk,¹⁷ yazınsal ileti imin, okur bilincinin iki yönde i lemesini zorunlu kıldı nı belirtmektedir. Bunlardan birincisi, dilsel bir dizge olan metnin içindeki tüm anlamların, anlam öbeklerinin, ses birimlerden bütüne de in bütün ö elerin nasıl belli ilkelerle birbirine eklemlenerek dilsel yapıyı olu turdu unun bulgulanmasıdır. kincisi de metin içi yapıdan, o metnin gereçleri olan bütün dilsel dizgeye, toplumsal-kültürel ba lama, yazınsal geleneklere, ba ka bir deyi le metind i alanlara uzanan anlam ilikilerinin bulgulanmasıdır. Görüldü ü gibi okuma edimi, okurun son derece bilinçli, farkındalık içinde ve sorgulayıcı olmasını

¹⁵ Ioanna Kuçuradi, *Sanata Felsefeyle Bakmak*, Ankara, 1997, s. 97-99.

¹⁶ A. Göktürk, (1998), *age.*, s. 72-73.

¹⁷ A. Göktürk, (2002), *age.*, s. 29.

gerektirmektedir. Ne yazık ki, okullarımızdaki yazın e itiminde söz konusu süreçlerin tam olarak i letilemedi ini, “yazınsal metnin sadece bir hikâyeye, bir olay örgüsüne indirgendi ini” söyleyebiliriz. “E itim içinde okuyucu/ö renci genellikle, yazınsal metindeki olay örgüsüne takılıp kalıyor, yazınsal ürünlerdeki dü ünçe ufkunu gözden kaçırıyor. Dü ünceden, soru sormaktan, okunanlar üzerinde akıl yürütmekten kaçınıyor; dü ünme de il, olay aktarımı tercih ediliyor”.¹⁸ Oysa yukarıda da de inildi i gibi yazın e itiminin en önemli amaçlarından biri, ö rencilere ezberden uzak, ele tirel bir bakı açısının kazandırılmasıdır.

Görüldü ü gibi yazın e itimi ba lamında yazınsal metinlerin anlamlandırılması, çözümlenmesi çok yönlü bir konu olup, gere i gibi yapıldı nda sa layaca ı yararlar ise ku kusuz çöktür. Ancak önemli bir sorun bunun nasıl yapılaca ıdır. Yazın e itimini daha i levsel ve bilimsel kılmak için belli kuramlara dayalı belli yöntemlerle hareket etmek gerekir. Uçan’ın¹⁹ vurguladı ı gibi “Yazınsal metin/yazınsal kuramlar ile dil ve edebiyat e itimi arasında da çok sıkı bir ba vardır. ... edebiyat e itiminde de yazınsal, dil bilimsel, gösterge bilimsel kuramlardan yararlanılabilir, yararlanılmalıdır.” Metin çözümleme yöntemlerinden, yazın kuramlarından haberdar olmadan yapılacak bir yazın e itimi; sözcük ve cümle çözümlenmeden ibaret olup, yazının asıl i levleri ile yazınsal metnin duygu ve dü ünçe boyutu göz ardı edilmi olacaktır.

2. Yazın E itiminde Yazın Kuramlarından Yararlanma

Ba ta da belirtildi i gibi ortaokul müfredatında Türkçe dersi için belirlenmi olan amaçlar, ideal denebilecek amaçlardır. Ancak ne yazık ki bu e itim sürecinden geçen ö rencilerin, hedeflendi i gibi estetik duyguları geli mi , okuma alı kanlık ve zevki kazanabilmi olduklarını söylemek pek mümkün de ildir. Ayrıca gençlerin zengin bir sözcük da arcı ma sahip olmadıkları ve Türkçeyi dilbilgisi kurallarının farkında olarak do ru bir ekilde kullanamadıkları da hep yakınılan durumlardandır. Yine ilkokul ya da ortaokuldan mezun olmu ki ilerinin ele tirel okuma becerisini ve yaratıcı dü ünme yollarını edindiklerini -ço unluk için- söyleyebilmekten uzak durumdayız. Oysa Türkçe dersleri tüm bu becerilerin kazandırılmasına yetecek bir ekilde düzenlenebilir. Nitelikli ders kitapları ve iyi yeti mi ö retmenler, bu amaç için gerekli ve yeterli ko uldur.

Öncelikle ders kitaplarında yer alan yazınsal metinlerin ö rencilerin ya ve ilgi düzeylerine uygun olmanın yanı sıra okuyan ki ide estetik haz

¹⁸ H. Uçan, *agm.*, s. 29.

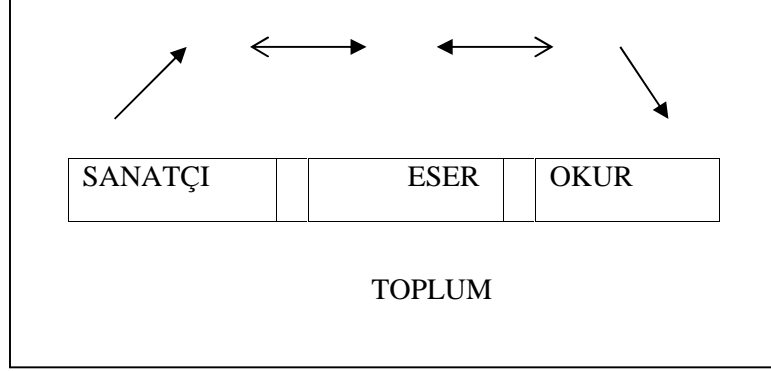
¹⁹ H. Uçan, *agm.*, s. 25.

yaratabilecek nitelikte yapıtlar olması gerekmektedir. Ö rencilerde okuma alı kanlı mın olu abilmesi için onların ilgi ile okuyabilecekleri yapıtlarla kar ıla maları gerekir. Okumayı dersin de il de ya amlarının bir parçası haline getirdikleri zaman, sözcük da arcı ı da kendili inden geli ecektir, dilbilgisi kuralları da ezberlemeye gerek duyulmaksızın sezgisel olarak kavranarak zihinlerinde yerle ecektir. Ele tirel okuma becerisinin geli mesi için de hem çok sayıda yapıt okunması hem de okuma ediminin bilinçli bir ekilde gerçeğe tirilebilmesi gerekir. Bu a amada Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlere yönelik alı tirmaların dü ünmeyi, sorgulamayı geli tirici olması gereklili inin yanı sıra ö retmenlere de çok i dü mektedir. Ö rencilerin, metinde geçen ki i ve olayların dökümünü yapmanın ve dilbilgisi çalı malarının ötesinde bir eyler kazanabilmeleri için ö retmenin yönlendirmesi çok önemlidir. Ö retmen, do ru sorularla hem ö rencilerin metne ilgisini artırabilir hem de sorgulayarak, ele tirerek, dü ünerek okumanın adımlarını gerçeğe tirmede ö rencilere yol gösterici olabilir.

Türkçe ve edebiyat ö retmenlerinin, ö rencileri yazın metinleri ile çalıırken bilinçli bir ekilde yönlendirebilmeleri için kendilerinin de bu konuda yeterli donanımına sahip olmaları gerekir. Ö retmenler dersleri sa lıklı yürütebilmek için, nitelikli bir kuramsal altyapıya sahip olmalıdırlar. Çünkü yazın kuramları, yazının ne oldu u, i Levinin ne oldu u, nitelikli yazın yapıtlarının özellikleri ve yapıtların nasıl okunması, nasıl de erlendirilmesi gerekti i gibi konularda dü ünçe üretirler. Yazına yönelik her farklı anlayı , yazın yapıtının ayrı bir yönünü ortaya çıkarır. Her yazın yapıtı da birbirine benzer özellikler içermez. Farklı akımlardan etkilenerik, farklı içerik ve biçimde üretilmi yapıtların incelenmesi de farklı yöntemler, farklı anlayı lar gerektirebilir. Ö retmen bu bilgilere sahip ise ders süreci çok daha ilgi çekici ve verimli geçecektir.

3.1.Yazın Kuramları

Yazın kuramlarını de i ik ilkelere göre sınıflandırmak mümkündür. Kuramlar, sadece tarih sırasına göre sınıflandırılabilce i gibi, öznelci ya da nesnelci olmalarına göre veya bilgisel ya da duygusal olmalarına göre de sınıflandırılabilirler. Bir di er sınıflandırma ölçütü; bir yazınsal metnin var olu unda rol oynayan dört unsurdan birine yönelen anlayı olabilir. Bu unsurlar unlardır: Sanatçı, Eser, Okur, Toplum.

ema 1: Yazınsal metni oluşturan unsurlar²⁰

Yazın kuramlarının, hatta genel olarak sanat kuramlarının çoğunlukla yukarıdaki emada yer alan dört unsurdan birine yöneldikleri görülmektedir. Dolayısıyla yazın kuramlarını, yazın yapıtını açıklama ve değerlendirilmede odak noktası olarak aldıkları unsurlara göre sınıflandırabiliriz. Bazı kuramlar sanatı sanat yapan özellikleri, yapıtın dış dünyaya ile olan ilişkilerinde bulur ve sanat yapıtını; insanı, hayatı, toplumu yansıtan bir aynaya benzetir. Onlar için önemli olan yapıtın dış dünyayı ne ölçüde ve nasıl yansıttığıdır. Bazı kuramlar sanatçıyı ön plana çıkararak, sanatı “sanatçının duygularının anlatımı” olarak tanımlar. Bunlar için bir yapıtın incelenmesi, yapıt aracılığıyla yazara ulaşmak anlamına gelmektedir. Bazı kuramlar ise sanatın özünü, yapıtın bağlamlarıyla ilişkisinde de il de doğrudan doğruya kendisinde arayan biçimci kuramlardır. Son olarak bazı kuramlar da dış dünyayı ve sanatçıyı de il, okuru ön plana alır ve sanatın özünü okurda uyandıran estetik zevk veya heyecanda ararlar. Görüldüğü gibi yazın kuramları; yazın yapıtına yaklaşımlarında dış dünyayı, sanatçıyı, okuru, ya da doğrudan yapıtın kendisini odak noktası olarak belirlemelerine göre dört ana grupta sınıflandırılabilirler.

Geçmişten bugüne, yazın hakkında düşünceler üretmiş, yazının ne olduğu sorulması gerektiği, özünün ve seviyelerinin neler olduğu gibi konularda sistemli çalışmalar yapmış düşünürler çoktur. Geleneksel olarak adlandırabileceğimiz kuramcılar, yazın yapıtını dış dünyayı öykünme yoluyla yansıtan yapıtlar olarak tanımlamış, yansıtmının ne şekilde olduğu ve olması gerektiği üzerinde tartışmışlardır. Yansıtılanın ne olduğu, halk

²⁰ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, İstanbul, 1994.

açısından ne de er ta ıdı ı ba lamında Platon²¹ gibi kimi dü ünürler sanatın zararlı oldu unu, Aristoteles²² gibi kimi dü ünürler ise tersine yararlı oldu unu belirtmişlerdir. Romantikler, geleneksel kuramcılardan farklı olarak yazın yapıtını dı dünyanın de il de sanatçının iç dünyasının yansıtıldı ı yazılar olarak tanımlamışlardır. Dolayısıyla yazar ve iç dünyası yüceltilmiş ve yapıtı anlamak için airin/yazarın hayatını, ki ili ini bilmek gerekti ine inanılmıştır. Yazın yapıtının kendisi dı ndaki eylemlere göre açıklanıyor ve yorumlanıyor olması, Romantiklerin dü ününcesi ile geleneksel kuramın ortak yaklaşımı olarak görülebilir. kisinde de yazın yapıtının kendisinin nasıl oldu u de il, neyi yansıttı ı ön plandadır.

Yazın metninin kendisine yönelik ilk sistemli kuramsal çalı maları yapmış olanlar Rus Biçimcileri olmu tur. Biçimciler, yazın ele tirisinin bilimsel olabilmesi için yazının ancak kendi nesnesi olan yazınsal yapıt ile açıklanabilece i dü ününcesini getirmiş ve bu dü ününcesi ile yazın kuramı alanında bir çı ır açmışlardır. Yazın yapıtının kendisini öne çıkaran Rus Biçimcilerinin ardından yapıtta biçim ve içerik ayrımını yaparak bunları olu turan ö elerin nasıl düzenlendi ini ve i levlerini inceleyenler ise Yeni Ele tiri kuramcıları olmu tur. Onlara göre yazın yapıtının de erlendirilmesi yapıt dı ndaki ölçütler ile de il, yapıtın barındırdı ı içsel ö elerin çözümlenmesi, yorumlanması ile yapılmalıdır. Sonuç olarak Rus Biçimcileri ile Yeni Ele tircilerin getirdi i en önemli yenilik, yapıta dikkat çekmek olmu tur. Yapısalcılar ise Rus Biçimcileri ve Yeni Ele tiri'ye ek olarak yazınsallık kavramını getirmişlerdir. Yazınsallı ı, yazın yapıtlarını belirleyen soyut ve toplumsal bir sistem olarak tanımlayan yapısalcılar, tek tek yapıtların de il, yapıtlarda bulunan ya da bir metnin yazınsal yapıt olmasını sa layan yazınsallı ın incelenmesi gerekti ini belirterek yapıtların bu genel yapı içerisinde nasıl düzenlendi iyle ilgilenmişlerdir.

Tüm bu kuramsal çalı malar yapılırken uzun süre göz ardı edilen bir kavram olmu tur. O da yazınsal metnin yaratıcısı ve kendisi dı nda, metnin var olu unu sa layan di er unsur olan okurdur. Yorumbilim ve Alımlama Esteti i gibi kuramlar, bir yazın metninin yorumlanmasında ve de erlendirilmesinde, onun alıcısı olan okurun i levlerini ve önemini ortaya koyan çalı malar yapmışlardır. Sonuçta okuma edimi ile yapıtı canlı tutan, onun anlamını bulmaya ya da ona bir anlam yüklemeye çalı an, yapıtın okurudur. Mevlana'nın "Sen ne söylersen söyle, söyledi in, kar ındakinin

²¹ Platon, *Devlet I-II*, Çev. Azra Erhat, Samim Sinano lu, Suat Sinano lu, Cumhuriyet Gazetesi Dünya Klasikleri Dizisi, 1998.

²² Aristoteles, *Poetika*, Çev. smail Tunalı, stanbul, 2010.

anladığı kadarır.” sözündeki gibi yapıtın anlamı ve de eri, her bir okur için okurun alımladığı kadarır.

3.2. Dış Dünya Odaklı Kuramların Yazın E itimine Katkısı

Sanatın, yazının dış dünyayı yansıtan bir ayna olduğu görüşü, Platon’dan başlayarak çeşitli dönemler geçirip zenginleşerek bugüne kadar gelmiştir. Platon’un sanatın neyi yansıttığı ya da yansıtması gerektiği konusundaki görüşleri, toplumumuzda bugün de bazı eğitimciler tarafından kabul görmektedir. Platon eserlerde gençlere kötü örnek olabilecek parçaların bulunması ve eserlerdeki kötü kişilerin taklit edilmesi yoluyla gençlerin ahlakının bozulacağı düşüncesiyle; eserlerin sansüre tabi tutulmaları gerektiğini öne sürmüştür. Bugün de eğitim sistemi içerisinde hangi yazarların ve türlerin yapıtlarının okutulacağını belirlemesi, belli temaları içeren metinlerin seçimi, toplumun genel ahlakına ve inancına aykırı düşünebilecek metinlerin derse getirilmeyi gerektiren kararların arkasında yatan düşünce, Platon’a kadar dayanan, edebiyat yoluyla gençlerin eğitime olumlu ya da olumsuz etkide bulunulabileceği görüşüdür.

Yansıtma kuramının ikinci döneminde yer alan toplumcu gerçekçilik kuramı, ülkemizde toplum için sanat anlayışı ile yer edinmiştir. Yazın yapıtları aracılığıyla toplumu bilgilendirme, eğitime anlayışı eğitim sistemi içinde oldukça kabul görmüş bir anlayış olmuştur.

Yazın yapıtlarında yer alan dünya elbette ki gerçek dünyanın birebir kopyası değildir. Ancak yazın yapıtının kurmaca dünyasının gerçek ya da ama denk düşen birçok olguyu içerdiği de kesindir. Zaten bu yüzden yazın yapıtları aracılığıyla başka ya amlara tanık olur, gerçekte hiç görmediğimiz yerlerde gezinir, hiç tanımadığımız insanları zihnimize de olsa yaşamımıza sokar, o iki kapak arasındaki dünyada gezinirken onlarla birlikte üzülür, sevinir, tedirgin olur, ağlar, kısaca onlarla birlikte “yağarız”.

Yapıtta bize yansıtılan dünya ve kişiler ile kendimizi, kendi dünyamızı karşılaştırmak, öncelikle kendimizi daha iyi tanımamızı sağlar. Ayrıca her yapıtta açık ya da gizli bir hayat görüşü ile bireysel, toplumsal ve kültürel olgular yansıtılır. Hayatı ve hayatın içindeki değişiklikleri bakış açılarıyla görmek, bunlar üstüne düşünmek, bunları sorgulamak, kendi bakış açısıyla karşılaştırmak, yazın yapıtları ile kendi dünyamıza katacağımız zenginliklerin bir yönüdür. Bir Türkçe öğretmenin, bir yazın yapıtının kurmaca dünyasının nasıl oluşturulduğunu, yapıtta nelerin nasıl yansıtıldığını kavranması konusunda öğrencilerine bilinçli bir şekilde yardımcı olabilmesi için dış dünya odaklı kuramların neleri tartıştığını, geçmişten bugüne ne gibi değişimler geçirerek geldiğini bilmesi gerekmektedir.

3.3.Yazar Odaklı Kuramların Yazın E itimine Katkısı

Yazarın her şeyi bilen ve hep doğruyu söyleyen kişi olduğu, yapıtını okuyup incelemek yoluyla yazarın duygu ve düşüncelerinin öğrenilmesi gerektiğini düşünen bir yaklaşımda; öğrencinin yaratıcı olması, metne eleştirel bakması beklenemez. Çünkü böyle bir anlayışa göre bir yapıtı okuyan öğrencinin yapması gereken sadece yazar tarafından aktarılmış ve öğrencinin de bildiği kesin doğruları bulmaktır. Yazarın yüceltilmesi bir yaklaşımla yürütülen bir derste, metni anlamaya yönelik soruların tek bir yanıtı vardır, öğrenci o yanıtı bulmaya çalışır, bulduğunda ve öğrenci öğretmen de onayladığında, daha fazla düşünmeye gerek kalmaz, yanıt bulunmuştur. Oysa yazın yapıtları çok anlamlıdır, her okurda birbirinden farklı çıkarımlar uyandırması bir yana, aynı okur aynı metni tekrar okuduğunda bile önceki okuyuşta edinmediği yeni izlenimler edinebilmektedir. Ne yazık ki ülkemizdeki Türkçe ve Edebiyat ders kitaplarında metni anlamaya çalışmalarında “Yazar burada ne anlatmaktadır?” sorusu, en sık rastlanan soru olagelmıştır. Burada iki temel yanlışlık söz konusudur: Birincisi, metnin çoklu anlamını teke indirgemek, ikincisi de metnin anlatıcısından “yazar” diye söz etmek. Örneğin bir öykü birinci tekil şahıstan anlatılıyorsa, öyküde anlatılanlar öğrenciler tarafından yazarın başından geçmişi gibi algılanmaktadır. Oysa yazar metni üreten, yazan kişi olarak metnin dünyasının, gerçekliğinin dışında, gerçek dünyadadır; metnin içinde, metnin kurmaca dünyasında olan, anlatıcıdır.

Ancak yazar odaklı eğitimin eksik yanlarını ortaya koymakla, yazın derslerinde yazardan hiç söz edilmemesi gibi bir yaklaşımın önerildiği düşünülmemelidir. Yazarın yaşam öyküsü, yaşadığı dönem ve toplumun özelliklerinden de elbette bahsedilebilir, hatta bazen metinle bir iletişim geçilebilmesi için öğrencilerin birtakım ön bilgiler edinmesi yararlı da olabilir. Burada sakınca olarak sözü edilen, yazarın kim olduğu, duygu ve düşünce yapısının, yapıtın önüne geçmesi ve yapıtın çoklu okumalara açılmadan tüketilmesidir.

“Öğretmen, metnin anlamını elinde tutan kişidir. Onun rolü bundan daha ziyade, metinden hareketle anlamın yeniden oluşmasının hangi araçlarla ve nasıl mümkün olduğunu göstermektir. Öğretmen, öğrenci için metni yorumlayan yanılmaz bir aracı olarak araya girmez. Öğretmen, öğrencinin kendisinin bulmak zorunda olduğu anlamaya ulaşabilmesi için izlenecek yolları işaret etmekle yükümlüdür. ... Öğretmenin rolü, okuyucu/metin ilişkisini kolaylaştırır.”²³

²³ Albert-Souchon’dan akt. H. Uçan, *agm.*, s. 36.

Yazar odaklı yaklaşımlar içinde yer alan Psikanalitik Kuram ise özellikle yapıtlardaki karakterlerin çözümlenmesi noktasında ö retmene, dolayısıyla ö renciye yardımcı olabilecek bir kuramdır. Kurmaca bir dünya da olsa, kendi içinde tutarlı ise yapıtta kar ımıza çıkan ki ilerın nasıl bir ruh dünyası içinde oldu unu ve bunun hal ve tavırlarına yansımalarını çözümlenmeye çalı mak, yine okurun ruh ve dü ünçe dünyasını zenginle tirecek bir çaba olacaktır.

3.4.Yapıt Odaklı Kuramların Yazın E itimine Katkısı

Yapıtların psikolojik, toplumsal, tarihsel, vb. olguları ya da yazarın iç dünyasını, duygu ve dü üncelerini aktaran bir araç olmaktan çıkıp kendisinin önemli hale gelmesi, incelemenin oda ına oturması ile ortaya çıkan yeni kavramlar ve yeni bakı açıları, yazın e itimini de yakından etkileyen geli meler olmu tur. Biçimci kuramların yazın dünyasına katkısı olan kavramlar, yazın e itimine de girmi tir. Anlatıcı, kurgu, öykü zamanı, vs. metnin yüzeysel yapısının çözümlenmesi, derindeki anlama ula mayı kolayla tıracaktır. Ayrıca metne ba ka bilimlerin bakı açılarını katmadan yakla ıldı ı zaman metnin yazınsal özellikleri daha rahat ortaya çıkacaktır.

Yapıt odaklı kuramlar, özellikle metnin dilsel yapısını inceledikleri, metnin anlamına bile biçim ve biçem üstünden ula tıkları için bu yakla ımın getirdi i kavramlarla çalı mak, ö rencilerin dile ve dilbilgisi kurallarına ili kin bilincini artıracaktır. Ancak bu yakla ıma e itsel açıdan bakıldı ında, yazın e itiminin sadece metne indirgenmesinin de birtakım eksiklikler do urabilece i göz ardı edilmemelidir. Sadece metne odaklanmak, yazınsal metnin çokanlamlılı ının görülmesine, farklı anlam katmanlarının ortaya çıkarılmasına engel olabilir. Ayrıca metin, yazarından, yazıldı ı dönemin toplumsal ko ullarından tamamen soyutlanarak ele alınır sa, yapılan ders mekanikle me tehlikesiyle kar ı kar ıya kalır. E itim sürecinde ö rencinin motivasyonu açısından dü ünüldü ünde Uçan'ın da²⁴ de indi i gibi, sınıf içinde yazardan, toplumsal, tarihsel olgu ve durumlardan söz etmek, yazarın ilginç bazı görü lerini, özelliklerini anmak yararlı olabilmektedir. Sonuç olarak; metni daha yakından inceleyebilmek için yazar, dönem, toplum özellikleri gibi veriler ba ta göz ardı edilebilir. Ancak metinle kurulan ileti imin zenginle mesi, ö rencinin daha fazla doyuma ula ması, okuma sayesinde var olan bilgilerle belki yeni bilgileri birle tirmesi, bildikleri arasında ba lantılar kurabilmesi için zaman zaman yazardan, tarihsel ve toplumsal olgulardan söz etmenin de yarar sa layaca ı ku kusuzdur.

²⁴ H. Uçan, *agm.*, s. 34.

3.5. Okur Odaklı Kuramların Yazın E itimine Katkısı

Yukarıda da belirtildi i gibi yazın yapıtları birbirinden farklı nitelikler ta ımakta, dolayısıyla yapıtların okunmasında farklı yakla ımlara gereksinim do maktadır. Özellikle modern ve post-modern yazının anla ılması, okur odaklı kuramlar bilindi inde daha kolay ve doyurucu olacaktır. Örne in J. Joyce, F. Kafka, S. Beckett, O. Pamuk, O. Atay gibi kimi yazarların yapıtları, içerdikleri belirsizliklerle, karanlık noktalarla, bo alanlarla, okurun etkin bir ekilde çabalamasını, parçaları birle tirmesini, dolayısıyla yapıtın anlamının olu masına katkıda bulunmasını gerektirmektedir. Elbette ö renciler bu tür yapıtlarla ortaokul sürecinde kar ıla mayacaklardır, ancak okuma alı kanlı ı ve hazzının erken ya larda çok yönlü bir ekilde geli ebilmesi için, kendi düzeylerine uygun olan yapıtlarla girdikleri ileti imde, yapıtta olu acak anlamın biraz da kendilerine ba lı olaca ının farkına ve hazzına varmalıdırlar. Yazın e itimi sürecinde, ö rencilere bu bo alanları fark etme, ba lantılar kurma, kendi dü ünçe ve hayal güçleriyle yapıtın olası anlamlarını kurma alı kanlı ı kazandırılmalıdır. Bunu yaparken yapıtın verileri kadar sınırlı, bo alanları kadar özgür olacak olan ö renci, hem kendi duygu ve dü ünçe dünyasının farkına varacak, hem yaratıcı yanını geli tirecek, hem de üretti i anlamın metnin bütünü ve ayrıntılarıyla tutarlılı ını gözetmek yoluyla hayal ile gerçe in sınırlarında dola acaktır.

Özellikle post-modern sanat yapıtlarının anlamlandırılması, o alanda e itim almamı ki ilere zor gelebilir. Çünkü gerek post-modern yazın yapıtları, gerekse di er post-modern sanat yapıtları, alı ılmı geleneksel yapıtlardaki gibi bir bütünlük, belirgin bir tutarlılık içermemektedirler. Kolajlarla, birbirinden ba ımsız birçok ö enin iç içe geçti i yapılar, yabancıla tırma ö eleri ile bezenmi , bilinç akı ı tekni i ile kurgulanmı , ba ı-sonu olmayan öyküler, yani birbirinden ba ımsız ve ba lantsız gibi görünen ö elerin bir arada bulundu u anlatılar; çok çe itli renkler, tatlar içermekle birlikte, çözümlenmesi çok da kolay olmayan yapıtlardır. Bu tür yapıtlar, kendilerine yabancı okurlara saçma ve itici gelebilir. Okurun edilgen de il etken olmasını amaçlayan bu tür yapıtların anlam zenginli i, kendisini tüketecek okurun dünyasının zenginli i ve okurluk deneyimleri ölçüsünde ortaya çıkacaktır. Yazın e itimi, ö rencilerle tanı tıraca ı nitelikli yapıtlarla onların dünyasını zenginle tirmeli, derslerin ta ıyaca ı kuramsal altyapı ile de okurluk deneyimlerini bilinçle geli tirmelidir. Bir yazın yapıtına Alımlama Esteti i'nin kuramsal bilgisi ile yakla manın bir okura, bireye neler kazandırabilece ini Özbek, öyle tanımlamaktadır:

“Alımlama Esteti i'ne göre her sanat yapıtı, arka planına, bu alanlardaki karanlık odalara açılan kapıların anahtarını kendi cebinde ta ır; her birinin

birçok kapısı, birçok anahtarı olabilir; bu yapıtları çözümlendi ini dü ünen bir tüketici kendini önemli sayacaktır, kendini üreten biri olarak görmeye ba layacak, yüreklenecek, sanata ilgisi artacaktır.”²⁵

Ö rencinin ön bilgilerinin ve hayal gücünün yetmedi i durumda ö retmen ona yol gösterebilir, metinle kuraca ı ili kiyi kolayla tırabilir, ya da yorumlarında yapıttan fazlaca uzakla tı ı noktada ö renciyi uyarabilir, yorumunu gerekçelendirmesini, metinde yazılanlarla tutarlı olup olmadı ını kontrol etmesini isteyebilir. Tabii bu noktada sınıfta incelenen yapıtların ö rencilerin düzeylerine uygun olacak ekilde seçilmesi de önem ta ımaktadır.

Sonuç

Çalı mamızın ba ında da belirtti imiz gibi uygulamaların, belli bir bilimsel görü e dayanarak geli tirildi i sürece, bilimsellik kazanaca ına inanmaktayız. Uygulamaların öznellikten uzakla abilmesi için yazın e itimine bilimsel bir bakı egemen olmalıdır. Çünkü bilinmektedir ki yazınsal metinler ile yazınsal kuramlar arasında çok sıkı bir ba vardır ve yazınsal kuramlar göz ardı edilerek yapılan bir yazın e itimi, Türkçe dersinin amaçlarına ula ması konusunda yetersiz kalacaktır.

Tüm kültürel sistemler gibi yazına ili kin yakla ımlar, kuramlar da de i ime açıktır. Zaman içinde yeni kuramların, akımların, yeni yazın türlerinin ortaya çıkaca ı ku kusuzdur. O halde yapıtların zaman içinde u radıkları de i imleri, hem de yazına yakla ım biçimlerinin, poetikaların, yani yazın kuramlarının de i ece ini bilmek, tek tek kuramları mutlak kabul etmemek, ortaya çıkacak yeni metin tür ve biçimlerinin farklı yakla ımlar do uraca ına açık olmak, yazın e itimine bu bilinçle yakla mak gerekmektedir. Yazın e itimindeki en önemli amaçlardan biri bilinç ve farkındalık kazandırmaksa, bu amaç ö renciler için oldu u kadar ö retmenler için de geçerlidir.

Türkçe ö retmenleri yazın kuramlarını, kuramların ortak ve farklı yönlerini, geçirdikleri de i imleri genel hatları ile de olsa bilmelidir. Edebiyat fakültelerinde ve e itim fakültelerinin Türkçe E itimi bölümlerinde verilen edebiyat kuramlarına ili kin derslerde kuram-uygulama ili kisi üzerinde durmak, yazın kuramlarından hareketle metin çözümlenmeleri yapmak yararlı olacaktır. Silahsız lu'nun yaptı ı anket çalı masında

²⁵ Yılmaz Özbek, *Postmodernizm ve Alımlama Esteti i*, Konya ,2005, s. 28.

“Yüksekö retim süreniz boyunca hangi edebiyat kuramlarını öğrendiniz?”²⁶ sorusuna, 220 öğretmen sadece 39’u 1’den 6’ya kadar de i en sayıda edebiyat kuramı adı yazmış olup, 181 ki i de soruyu ya ilgisiz sözlerle yanıtlamış ya da boş bırakmıştır. Soruyu yanıtlayabilen öğretmenlerin içinde 17 ki i sadece 1 kuram adı, 22 ki i de 2 ve üzeri sayıda kuram adı yazmış olup bazı yazın kuramlarının adını ise hiç yazan olmamıştır. Bu sonuç, Türkçe öğretmenlerinin derslerde yazın kuramlarından yararlanmadıklarını düşündürmektedir. Oysa Türkçe öğretmenlerinin derste yazınsal metinleri ilerken bir metne de i ik açılardan nasıl yaklaşılabileceğini bilmesi için kuramsal donanımının yeterli olması beklenir.

Öğretmen ders kitaplarındaki soru ve etkinliklerle yetinmemeli, metni önce kendisi çözümlenebilmeli ve dersini bu doğrultuda planlamalıdır. Yazın metninin ne içerdiği, neyi yansıttığı, yazarla ilgili hangi bilgilerin metnin anlaşılmasında önemli olduğunu, metnin iletişiminin dil ve düşünce örüntüsü aracılığı ile nasıl ortaya konduğunu ve okur açısından ne gibi farklı okumalara olanak tanıdığını saptayabilen bir öğretmen, yazın yapısının zenginliklerini ortaya koyabilecek ve öğrencilerin okuma alışkanlığı ve zevki kazanmasında önemli rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aristoteles, *Poetika*, Çev. İsmail Tunali, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010.
- Göktürk, Akın, *Sözün Ötesi*, 3. bs., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- , *Okuma Uraşı*, 3.bs., İstanbul, Nkılâp Kitabevi, 1988.
- Günay, Doğan, *Metin Bilgisi*, İstanbul, Multilingual Yayınevi, 2006.
- Iser, Wolfgang, “Metinlerin Çarışsal Yapısı”, Çev. İsmail Sayın, *Başlam*, Sayı 1, İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Almanca Bölümü Dergisi, 1979, s.139-162.
- İroğlu, Zehra, *Eleştirinin Eleştirisi*, İstanbul, Cem Yayınevi, 1992.
- Kavcar, Cahit, *Edebiyat ve Eleştirim*, Ankara Üniversitesi Eleştirim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1994.
- Kuşuradi, İsmail, *Sanata Felsefeyle Bakmak*, Ankara, Ayraç Yayınevi, 1997.
- MEB, *İkinci retim Okulları Türkçe Programı ve Kılavuzu*, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, 2004.
- Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, İstanbul, Cem Yayınevi, 1994.

²⁶ Emel Silahsızlı, İstanbul’da Örneğin Türkçe Öğretmenlerinin Yazın Kuramlarına İlişkin Görüşleri, İstanbul 2011, s. 241.

- Özbek, Yılmaz, *Postmodernizm ve Alımlama Esteti i*, Konya, Çizgi Kitabevi, 2005.
- Özdemir, Emin, *Ele tırel Okuma*, 2. bs., Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997.
- Platon, *Devlet I-II*, Çev. Azra Erhat, Samim Sinano lu, Suat Sinano lu, Cumhuriyet Gazetesi Dünya Klasikleri Dizisi, 1998.
- Sever, Sedat, *Çocuk ve Edebiyat*, Ankara, Kök Yayıncılık, 2003.
- Silahsızo lu, Emel, *ıstanbul li Örne inde Türkçe Ö retmenlerinin Yazın Kuramlarına li kin Görü leri*, ıstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamı Doktora Tezi, ıstanbul, 2011.
- Uçan, Hilmi, “Edebiyat E itimi, Estetik Bir Hazzın Edinimi, Okumanın Alı kanlı a Dönü türülmesi ve Yazınsal Kuramlar”, *Milli E itim Dergisi*, Edebiyat E itimi ve Ö retimi Özel Sayısı, Sayı 169, Ankara, 2006, s. 25-41.